

YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Mehmet Sadık AYDIN

(Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü,
sadik.aydin@marmara.edu.tr)

Hakan KAYA

(Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,
hakan.kaya@marmara.edu.tr)

Halil KETE

(Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü,
halil.kete@marmara.edu.tr)

ÖZET

Küresel rekabetin en önemli unsurları arasında gösterilen yükseköğretim hizmetleri günümüzde hem kişiler hem de ülkeler açısından son derece önem arz etmektedir. Kişilere sağladığı özel faydayla birlikte topluma sağladığı sosyal faydaların varlığı yükseköğretime yönelik yoğun çalışmaların kaynağını oluşturmaktadır. Yükseköğretim ile ilgili çalışmalar finansman ve yönetim etrafında yoğunlaşmışken, yükseköğretimin niteliği ve özellikleri ile ilgili kayda değer çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu çalışmada yükseköğretim hizmetlerinin niteliği, yükseköğretimin ekonomik anlamda nasıl bir hizmet olarak değerlendirildiği, yükseköğretim hizmetinin özellikleri ve mevcut durumu güncel verilerden yararlanılarak ortaya konulmakta, Türkiye'de yükseköğretimin bulunduğu durum anlatılmaktadır. Çalışmanın sonucunda yükseköğretimin mevcut problemleri ve bu problemlerin çözümüne yönelik öneriler değerlendirilerek politika yapıcılara yol gösterici olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Yükseköğretimin Sunumu, Yükseköğretimin Niteliği, Türkiye'de Yükseköğretim

JEL Kodu: I23, I20, J23

FEATURES OF HIGHER EDUCATION SERVICES AND APPEARANCE OF HIGHER EDUCATION SERVICES IN TURKEY

ABSTRACT

Higher education services, which are among the most important elements of global competition, are extremely important in terms of both people and countries today. The existence of the social benefits that it collects together with the special benefit that it provides to the individuals constitutes the source of intensive studies towards higher education. While studies related to higher education are concentrated around finance and administration, there are no significant studies related to the quality and characteristics of higher education. In this study, it is explained that the nature of higher education services, how the higher education is evaluated as an economic service, the characteristics and the present status of higher education services are revealed by using current data and the situation of higher education in Turkey. As a result of the study, it is aimed to guide the policy makers by evaluating the present problems of higher education and suggestions for solution of these problems.

Key words: *Higher Education, Higher Education Presentation, Higher Education Quality, Higher Education in Turkey*

Jel Codes: *I23, I230, J23*

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu, bilgiye olan taleple doğru orantılı bir artış seyretmektedir. Küreselleşmenin gelişmesi bilgi ihtiyacında da artış sonucunu doğurmaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak bilgiye olan talepteki artış, yükseköğretim kurumlarının sayısında da artışa neden olmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının sayısındaki kayda değer artışlar bu önermenin gerçekliğini kanıtlar niteliktedir.

Geçmişten günümüze insanlar, sürekli değişim ve gelişime açık olmuşlar, önceleri eksikliği duyulmayan birçok husus zamanla ihtiyaç haline gelebilmiştir. İnsanlar kendilerini geliştirirken eğitim seviyelerinde de değişim ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. Önceleri sadece okuma yazma bilmekle yetinen insan, tarihsel değişimlerle beraber yeni eğitim kurumlarına ihtiyaç duymaya başlamış ve bu ihtiyaçların giderilmesi amacıyla dönük olarak yükseköğretim kurumları kurulmuştur.

Yükseköğretim kurumlarının, kendine özgü özellikleri mevcuttur. Bu kurumlardan hem birey hem de toplum fayda sağlamaktadır. Yani yükseköğretim görmüş birey, kendini geliştirirken elde edeceği faydanın yanında topluma sunacağı katkı ile toplumun faydasının artmasına da yardımcı olacaktır. Bu da yükseköğretim kurumlarının en önemli özelliklerini oluşturmaktadır.

Ülkelerarası rekabetin en önemli unsurlarından biri olması, ülkelerin yükseköğretimin önemini kavramasını sağlamıştır. Güney Kore, 1950'li yıllarda ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler arasında değerlendirilirken, beşeri sermaye yatırımları ile günümüzde gelişmiş ülke ekonomilerine örnek teşkil edecek yatırımları gerçekleştirebilmiştir.

Sayılan bu özelliklerinden dolayı, yükseköğretim kurumlarının sayısı giderek hızlı bir artış göstermekte ve Türkiye'de de yükseköğretim kurumlarının sayısında ciddi artışlar gözlemlenebilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının kamuya dönük yönü kadar, özel sektöre yönelik yönü de önem arz etmektedir. Yükseköğretim hizmetlerine yönelik özel sektör yatırımları, sadece ekonominin canlandırılmasına yardımcı olmakla kalmayıp, kamunun bu yatırımlara yönelik harcamalarının da azalmasını sağlayarak kaynakların daha etkin kullanılmasını da sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada, yükseköğretim hizmetlerinin nitelikleri, yükseköğretim hizmetinin özellikleri ve mevcut durumu anlatılarak Türkiye’de yükseköğretim hizmetlerinin görünümü anlatılacaktır.

2. YÜKSEKÖĞRETİM KAVRAMI

2.1.Yükseköğretime Genel Bakış

Eğitim belirli kademelerden oluşmaktadır ve eğitimle ilgili farklı sistemler de mevcuttur. Dünyada genel kabul görmüş eğitim kademeleri, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimden oluşmaktadır.

Yükseköğretim; “Orta öğretimin üstünde, üniversite, akademi ve yüksekokullar ile bu eğitim kurumlarını yönetme görevini ve sorumluluğunu taşıyan birimlerden oluşan kuruluş” ve “Orta öğretimden geçene, üniversite, akademi, teknik ve meslek yüksekokulları gibi türlü eğitim kurumlarınca planlanıp uygulanan öğretim” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 16.03.2016).

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yükseköğretimin kökenleri Eflatun’un Academia’sına (M.Ö. 400), Aristo’nun Lyceum’una (M.Ö. 387), Roma’nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına ve hatta bir araştırma kurumu niteliğini taşıması nedeniyle İskenderiye Müzesi’ne (M.Ö.330– 200) kadar gitmektedir (Erdem, 2006: 299).

Yükseköğretim kurumları toplumda en üst düzeyde eğitim veren, araştırmalar yapan, toplumun sorunlarına evrensel ve ulusal düzeyde çözümler arayan ve birçok alanda topluma politika önerileri ile yol gösteren kurumlardır (Ergen, 2006: 13).

Üniversitelerin asıl olarak iki temel amacı vardır. Birincisi, cinsiyet farkı koymadan insanları belli mesleklere yönelik olarak eğitmek, diğer amacı ise kısa vadeli yarar gözetmeden bilim ve araştırmayı sürdürmektir (Russell, 2001: 206).

Yükseköğretim kavramı tanımlandıktan sonra yükseköğretimin fonksiyonlarının bilinmesinde yarar vardır. Yükseköğretim hizmetlerinin üç temel fonksiyonu mevcuttur. Bunlar (Yılmaz ve Kesik, 2010: 128);

- ❖ Öğretim: Temeli oluşturmaktadır ve sosyal yarar söz konusudur.
- ❖ Bilimsel Araştırma: Yükseköğretimin amacı, bilgiyi genişletmek ve yaymaktır.
- ❖ Kamu Hizmeti: Yükseköğretim kurumları ve toplum arasında bir hizmet ilişkisi vardır, Bunlar; kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler ile sağlık gibi topluma sunulan hizmetlerdir.

2.2.Yükseköğretim Hizmetinin Özellikleri ve Niteliği

Yükseköğretim nitelikli işgücü yaratmanın en önemli aşamalarından biridir. Gelişmiş bireyin topluma sağlayacağı fayda da düşünüldüğünde yükseköğretim özel bir mal ya da hizmet olmaktan çıkıp toplumsal bir mal ya da hizmet olarak nitelendirilmeye başlamaktadır. Dolayısıyla ekonomi bilimi içinde yükseköğretim hizmetlerinin yapısı değerlendirildiğinde ve belirtilen diğer kriterler göz önünde bulundurulduğunda yarı kamusal mal ya da hizmet yönü ağırlık kazanmaktadır.

Bir mal ya da hizmetin niteliğini belirlemek için maliye biliminde kullanılan bazı kriterler mevcuttur. Bunlar çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Kamusal malların tanımlanması için sosyal ihtiyaçların belirtilmesi gerekmektedir (Şener, 1977: 3). Sosyal ihtiyaçlar, toplumun bütün fertleri tarafından eşit bir şekilde tüketilebilen mallarla giderilen ihtiyaçlardır (Musgrave, 1958: 10).

Kamu ekonomisi içinde üretilen mal ve hizmetler genelde, tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler ve özel mal ve hizmetler şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulurlar. Bunların yapısının belirlenmesinde çeşitli kriterler mevcuttur, kimi ortak tüketimden, kimisi tüketimde dışlanamamaktan, kimisi faydanın bölünmesi kriterlerinden, kimisi kar amacı ile üretim kriterlerinden dolayı böyle bir sınıflandırma ortaya çıkmıştır.

Kamu ekonomisinde kamusal mal gibi görünmesine karşın zamanla özel mal ve hizmetlere doğru kaymaların olabildiği bazı mal ve hizmetler olduğu görülmektedir, bu mal ve hizmetlerin faydasının bölünebildiği, fiyatlandırılabilme olanağı taşıdığı ve bir bedel karşılığında sunulması mümkün olduğu anlaşılmalı başlamıştır. Ancak, bu tür mal ve hizmetler bazı özelliklerinden dolayı özel mal gibi değerlendirilebilmekle birlikte yine de onlardan farklı özelliklere sahiptirler. Hem özel malların hem de kamusal malların özelliklerini taşıyan ve topluma önemli ölçüde sosyal faydalar yayan bu tür mal ve hizmetlere literatürde “yarı kamusal mal ve hizmetler” adı verilmiştir (Nadaroğlu, 1989: 65).

Yarı kamusal mallar, nitelikleri gereği özel sektörde üretilebilir yapıdadırlar, ancak: bu malların toplum açısından taşıdığı önem, yani sosyal faydası veya yeterince üretilemezlerse yaratacakları sosyal maliyetler, piyasa ile birlikte devletin de üretimde bulunmasına neden olmuştur (Akdoğan, 2009: 47). Ancak eğitim kamusal malının diğer mal ve hizmetlerden farklı yönleri vardır. Çünkü eğitimi tek bir sınıflandırmaya tabi tutmak yanlış yorum yapılması sonucunu doğurabilmektedir, eğitim farklı kademelerden oluşur ve her kademe farklı kişisel ve sosyal getiriler taşır (Ergen, 2006: 13).

Eğitim malı belirli aşamalarda büyük ölçüde kamu malı olarak kabul ediliyor, anaokulu aşamasından liseye kadar eğitimin kamu özellikleri daha ağır basar bu nedenle devletin bu aşamalarda varlığı daha az tartışılır (Karakaş, 2013). Yükseköğretim aşamasında ise özellikle lisans düzeyinde eğitimin bir kamu malı olduğu çok tartışmalıdır. Yükseköğretim hizmeti “yarı kamusal mal” özelliği göstermekle beraber, pozitif dışsal ekonomilere yol açması nedeniyle çoğu zaman kamu ekonomisi üretici birimleri eliyle gerçekleştirilmek durumundadır (Meriç, 2010).

Yükseköğretim hizmetinin yarı kamusal mal olarak değerlendirilmesinin bir diğer gerekçesi de finansman yöntemidir. Saf kamusal mallar sadece vergilerle, saf özel mallar sadece fiyatlandırılmış olan değer ödenen bedelle finanse edilirken, yarı kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı özel ve kamusal finansman aracılığıyla olmaktadır. Aşağıdaki tablo farklı ülkelerde yükseköğretimin özel ve kamusal finansman düzeyini göstermektedir.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerde Yükseköğretim Hizmetlerinin Özel ve Kamusal Finansmanı (%) 2013

Ülkeler	Kamusal Finansman	Özel Finansman
Danimarka	94	6
İngiltere	57	43
Almanya	86	14
İsveç	90	10
Avustralya	42	58
Hollanda	70	30
Kanada	52	48
ABD	36	64
Türkiye	80	20
AB Ortalaması	78	22
OECD Ortalaması	70	30

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2016, s. 218, Tablo B3, 1b.

Tablodaki verilerden yola çıkarak yükseköğretim hizmetinin yarı kamusal bir hizmet olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Zira kamusal ve özel finansmanının ülkeden ülkeye farklılık arz ettiği görülmektedir.

Yükseköğretimin niteliğini belirtirken Güneri Akalın şöyle bir sınıflandırmaya gitmiştir ve yükseköğretimin aşağıdaki bileşenlerden meydana geldiğini belirtmiştir (Akalın, 1986: 97).

- ❖ "Salt sosyal mal": Araştırma-geliştirme, ulusal teknik ve kültürün üretilmesi, transferi, depolanması ve aydın-demokrat yurttaşların yetiştirilmesi.
- ❖ "Kişisel mal": Vergiden sonra yükseköğretim mezunlarının, lise mezunlarıyla olan ücret farkının yarattığı beşeri sermaye,
- ❖ "Erdemli mal": Sanat kültür, spor, tedavi (sağlık) olanakları.
- ❖ Yükseköğretim hizmetlerinin kişiye kazandırdığı özel faydanın yanında topluma kazandırdığı faydaların mevcudiyeti yükseköğretimi hem salt kamusal mallar hem de özel mallar statüsünde değerlendirilmesine engel olmaktadır.
- ❖ Yükseköğretim karma malı ayrıca farklı taraflar (vergi mükellefleri, öğrenciler) için farklı nitelik taşıyır (Duran, 1987: 111).
- ❖ Vergi mükellefleri açısından kamusal mal ya da erdemli mal niteliğindedir.
- ❖ Yükseköğretim öğrencileri bakımından ise, lise mezunlarıyla vergiden sonra ücret farkı sağlayarak, beşeri sermayenin elde edildiği özel mal niteliği taşıyır.

Tablo 2. Yükseköğretim Hizmetlerinin Toplumsal ve Kişisel Faydaları

Toplumsal Ekonomik Faydalar	Toplumsal Sosyal Faydalar	Kişisel Ekonomik Faydalar	Kişisel Sosyal Faydalar
Vergi Gelirlerindeki Artış	Suç Oranlarındaki Azalma	Yüksek Kazanç Düzeyi	Daha Sağlıklı ve Uzun Yaşam
Üretkenlikteki Artış	Bağış ve Topluma Hizmetteki Artış	İş Bulmada Kolaylık	Çocuklar İçin Daha İyi Yaşam Koşulları
Tüketimdeki Artış	Vatandaşlık Bilincinin Gelişmesi	Yatırımda Artış	Müşteri Olarak Daha İyi Karar Verebilme
İşgücü Esnekliğindeki Artış	Sosyal Kenetlenme	Daha İyi Çalışma Koşulları	Kişisel Statünün Yükselmesi
Devletten Beklenen Mali Desteğin Azalması	Teknolojiye Uyum Sağlama ve Kullanım Becerisinin Gelişimi	Kişisel/Mesleki Hareketlilik	Daha Fazla Hobi ve Boş Zaman Aktiviteleri

Kaynak: YÖK, Türkiye’de Yükseköğretimin Bugünkü Durumu, Ankara, 2009. S.42.

Eğitim kişilere kendilerini geliştirmelerine fırsat sağladığı için hem toplumda daha iyi bir statüye sahip olmalarına hem de daha iyi bir işte çalışmalarına olanak sağlamaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça kişilerin kişisel gelirlerinde de artış gözlemlenmektedir. Bu artış da özel faydaya örnek olarak gösterilebilir.

Eğitimin bir diğer özel faydası ise yoksulluk oranı üzerindeki etkisidir. Eğitim düzeyi ve yoksulluk arasında ter yönlü bir ilişki mevcuttur. Eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk oranı azalmaktadır. Burada yoksulluğu hem ülkesel bazda hem de kişisel bazda değerlendirmek gerekmektedir. Zira kişisel bazda yoksulluk oranının yükselmesiyle yoksulluk kronikleşerek ülkesel baza yayılabilmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesinin sadece bunlarla ilişkilendirilmesi yanlış bir tespit olacaktır. Zira eğitim düzeyinin daha önce de belirttiğimiz özel ve sosyal faydaları çok daha fazladır. Eğitim düzeyi yükseldikçe; kişiler suç işlemenin yanlış olduğu kanaatine varacaklarından suç oranlarında toplumsal bazda azalma meydana gelecektir, eğitim düzeyi yükselen toplumdaki bireyler vergi kaçırmanın suç olduğuna inandıklarından dolayı vergi ödemeyi bir görev haline getirecekler ve vergi hasılatında bir artış meydana gelecektir, vergi hasılatındaki bu artış milli gelir üzerinde dolaylı artışlar meydana getireceğinden ülke ekonomik anlamda küresel anlamda rekabet edilebilirliği artacaktır, milli gelirin artmasıyla beraber kişi başına düşen milli gelirden de artış gözlemlemek mümkün olacaktır. Görüldüğü gibi eğitim düzeyindeki artış dolaylı olarak hayatın her alanında etkisini gösterebilmektedir.

Benson, ilköğretimin bir ülkenin kalkınmışlık göstergeleri açısından en önemli unsurlarından olduğunu savunmuştur. Bu yüzden ilköğretim, taşıdığı yüksek sosyal faydadan dolayı devlet tarafından bir tam kamusal mal gibi algılanıp parasız ve zorunlu olarak sunulmalıdır. Diğer bir yandan orta öğretim ve özellikle yükseköğretimde ise artan kişisel getirilerin bu malın rahatlıkla serbest piyasada üretilmesine yol açmakta olduğunu belirtmektedir (Benson, 1994: 84). Burada artık özel faydanın sosyal faydanın üzerine çıkacağı kabul edilerek sadece kamu tarafından değil, özel sektör tarafından sunulmasının da gerekebileceği konusu gündeme gelebilecektir.

Coombs ve Hallak (1994) ise yükseköğretimden sağlanan yararları, ekonomik ve ekonomik olmayan veya kişisel ve sosyal olmak üzere değişik biçimlerde kendini göstereceğini savunmuştur. Bunu da şu örnekle açıklamaktadırlar; “bireyler daha iyi bir iş ve yaşam boyu daha yüksek bir kazanç, daha doyurucu bir aile yaşamına sahip olma, var olan sosyal ve kültürel çevrelerini daha da zenginleştirme ve çevrelerindeki dünyaya daha fazla katılma duygusu yoluyla yarar sağlamaktadırlar. Diğer taraftan bir bütün olarak toplum: daha iyi yaşam standardı ve daha yüksek üretimden, her düzeydeki liderlik arzındaki genişlemeden ve pek çok insanda bulunan yaratıcılığın daha üst düzeye çıkarılması yoluyla kültürün zenginleşmesinden yarar sağlayabilmektedir” .

Eğitim, yatırımlarının geri dönüşü olan ve getirisi yüksek bir hizmettir. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür, eğitim için yapılan yatırımlar ile bu yatırımlar neticesinde eğitim sonrası kazanılan gelirin eğitim için yapılan harcamalara oranlanmasıyla getiri oranına ulaşılabilir. Bu durum toplum açısından düşünüldüğünde ise bireyin eğitimi ile ortaya çıkan katma değer ile eğitim amacıyla yapılan toplam harcamaların birbirine oranı ile belirlenir. Ancak unutulmaması gereken husus, eğitim yatırımlarının geri dönüşü başka yatırımlar gibi etkisini hemen göstermemekte, bu yatırımların etkisi uzun vadede ortaya çıkabilmektedir. Eğitimin bireysel ve toplumsal getirilerinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Ergen, 2006: 12).

Eğitimin farklı kademelerden oluştuğu daha önce belirtilmişti, eğitim kademesi ilerledikçe sosyal faydadan özel faydaya doğru bir kayma olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum OECD'nin yapmış olduğu çalışmada ülkeler açısından sosyal ve özel getiri oranları kıyas edilerek incelenmiştir.

Tablo 3. Farklı Eğitim Kademelerinde Sosyal ve Özel Getiri Oranları

Ülkeler	Sosyal Getiri Oranları				Özel Getiri Oranları			
	Ortaöğretim		Yükseköğretim		Ortaöğretim		Yükseköğretim	
	E	K	E	K	E	K	E	K
Danimarka	8.2	6.3	7.3	4.5	5.8	3.4	4.4	4
İngiltere	13.6	2.2	10.4	10.1	13.4	10.5	11.2	8.5
Almanya	13.4	8.8	11.8	8.4	7.8	6.5	9	6.5
İsveç	13	11.5	5.7	2.3	14.3	10.2	6.1	5.3
Avustralya	8.6	17.2	12.4	12.5	14.4	11.5	9.1	11.3
Hollanda	8.1	11.6	7.5	6.3	4.4	4.8	6.6	5.6
Kanada	7.8	6.9	7.8	6.5	12.6	9.2	9.6	8.8
Türkiye	6.3	5.6	9.2	9.1	9.4	8.9	19.1	19.1
OECD Ort.	8.2	8.8	11	9.5	10.6	9.3	11.5	10.7

Kaynak: OECD Education at a Glance 2010.

Yükseköğretimin önemli kişisel faydalarından biri de iş bulmada kolaylık sağlamasıdır. Yükseköğretim görmüş bir birey diğer eğitim kademelerine göre daha kolay iş bulma fırsatı yakalayabilecektir. Bu durum aşağıdaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 4. Farklı Eğitim Kademelerine Göre İstihdam Edilme Oranı 2015 (%)

Ülkeler	İlkokul	Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Master	Doktora	Ort.
Danimarka	45	64	80	86	84	89	94	78
İngiltere	41	59	84	83	87	86	90	78
Almanya	48	62	79	89	88	88	94	79
İsveç	42	68	85	84	90	92	94	83
Avustralya	44	64	77	81	84	84	86	76
Hollanda	52	65	78	86	87	90	96	77
Kanada	45	59	71	81	83	83	VY	76
ABD	58	54	69	77	81	84	88	73
Türkiye	50	59	62	68	78	86	92	58
AB Ortalaması	38	57	74	80	81	86	91	73
OECD Ortalaması	43	60	74	80	82	87	91	74

Kaynak: OECD Education at a Glance 2016, s. 103, Tablo. A5.1

Tablodaki veriler göstermektedir ki eğitim kademesi yükseldikçe iş bulma oranı artmaktadır. Eğitim seviyesine göre iş bulma oranı OECD ülkelerinin ortalamasına göre tüm eğitim kademelerinin ortalamasında % 74 iken, bu oran yükseköğretimde % 82 düzeyindedir. Aynı şekilde AB üye ülkelerde tüm eğitim kademelerinin ortalamasında % 73 iken bu oran yükseköğretimde % 81 düzeyindedir. Diğer tüm ülkelerde de bu durum göze çarpmaktadır. Bu durumda yükseköğretimin kişisel faydaları arasında gösterilebilmektedir.

İşsizlik oranında ise tam tersi bir durum göze çarpmaktadır. Eğitim kademelerine göre işsizlik durumuna bakıldığında yükseköğretim görmüş bireylerde işsizlik oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablo bu konuda fikir vermektedir.

Tablo 5. Farklı Eğitim Düzeylerine Göre İşsizlik Oranı 2015 (%)

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Master	Doktora	Ort.
Danimarka	11,3	8,1	4,7	4,7	4,2	5,7	3,9	5,3
İngiltere	9	6,8	3,2	2,9	2,6	2,7	1,9	3,7
Almanya	14,6	10,5	4,6	VY.	2,2	2,7	1,4	4,4
İsveç	30,6	11,1	4,5	5,8	3,7	3,1	2,8	5,7
Avustralya	9,7	7,6	5,0	4,7	3,1	3,9	1,9	4,7
Hollanda	10,3	8,5	6,8	4,3	3,9	3,5	VY.	6,1
Kanada	10,3	10,4	7	4,9	4,4	5	VY.	5,9
ABD	6,5	10,4	6	3,7	2,7	2	1,9	4,7
Türkiye	8,4	10,5	9,2	10,3	8,3	5,5	0,9	8,9
AB Ortalaması	18,5	15,5	8,5	5,1	6,3	5	3,7	8,4
OECD Ortalaması	14,8	12,5	7,2	4,8	5,3	4,4	3,3	7

Kaynak: OECD Education at a Glance 2016, s. 104, Tablo. A5.2

Tablodaki veriler göstermektedir ki, eğitim kademesi yükseldikçe işsizlik oranı azalmaktadır. OECD ülkelerinde tüm eğitim düzeylerinde ortalama işsizlik oranı % 7 iken, bu oran lisans düzeyinde % 5,3'tür. AB üye ülkelerde tüm eğitim düzeylerinde ortalama işsizlik oranı % 8,4 iken, bu oran lisans düzeyinde % 6,3'tür. Bu durum yükseköğretimin kişisel faydaları arasında gösterilebilmektedir.

Yükseköğretimin bir diğer kişisel faydası da yüksek kazanç düzeyidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe kişilerin kazanç düzeyinde de artış gözlemlenmektedir. Bu durum aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 6. Farklı Eğitim Düzeylerine Göre Kişisel Kazanç Durumu 2014 (%)

Ülkeler	Ortaokul	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Ortalama
Danimarka	89	109	114	150	126
İngiltere	76	123	149	171	148
Almanya	84	126	152	177	158
İsveç	91	VY.	VY.	VY.	123
Avustralya	88	118	139	155	136
Hollanda	86	VY.	VY.	VY.	149
Kanada	85	126	152	177	158
ABD	74	114	160	222	168
Türkiye	74	VY.	VY.	VY.	160
AB Ortalaması	83	120	139	175	152
OECD Ortalaması	81	120	148	191	155

Kaynak: OECD Education at a Glance 2016, s. 125, Tablo. A6.1

Tabloda açıkça görülmektedir ki eğitim düzeyi yükseldikçe kişisel kazançta da ciddi artış yaşanmaktadır. Lise düzeyinde kişisel kazanç 100 olarak kabul edildiğinde lise sonrası eğitim düzeylerinde eğitim düzeyi yükseldikçe kazançta da artış yaşanmaktadır. Şöyle ki; AB üye ülkeler ortalamasında ortaokul düzeyinde kişisel kazanç 83, ön lisans düzeyinde 120, lisans düzeyinde 139, lisansüstü düzeyinde 175 ve toplam ortalama ise bu kazanç 152 olmaktadır. OECD ortalamasında ise ortaokul düzeyinde kişisel kazanç 81, ön lisans düzeyinde 120, lisans düzeyinde 148, lisansüstü düzeyinde 191 ve toplam ortalama ise bu kazanç 155 olmaktadır. Bu durum da yükseköğretimin bir başka kişisel faydası olarak gösterilmektedir.

Brubacher; Yükseköğretim kavramı ile üniversite eğitimini kastederek, üniversite eğitiminin iki teori üzerine kurulduğunu savunmaktadır. İlk teoriye göre, üniversiteler toplumdaki bihaberler ve toplumsal sorunlarla ilgilenmeyerek kendi kabuğuna çekilmişlerdir. Diğer teoriye göre ise ilk teorinin tam tersi doğrultuda yani üniversitelerin esas ilgilendiği konu toplumun sorunlarıdır bunun dışındaki konulara da duyarlı kalmayarak ilgili görünmektedirler. Üniversiteler toplumsal sorunların çözümünde aktif olarak yer alarak en düşük maliyetle toplumun bir çözüme ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Bu iki teori birbirinden bağımsız değil ve birbirlerini desteklemektedir. Tarihsel süreç içerisinde de birbirlerini desteklediği görülmektedir. Günümüzde üniversitelerin ikinci teoriye uygun olarak hareket ederek toplumsal olaylarda öncü rol oynadıklarını söylemek mümkündür (Brubacher, 1970: 99).

Eğitimin sosyal faydasını özetleyecek olursak (Riddel, 2004);

- ❖ Yenileşme, bilginin yaratılması ve ekonomik büyüme,
- ❖ Bilginin yayılımı,
- ❖ Kuşaklar arası etkiler,
- ❖ Sağlık ve uzun yaşam,
- ❖ Suç oranlarında azalma,
- ❖ Yönetime katılım
- ❖ Vergi ve transfer etkileri olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3. Yükseköğretim Hizmetlerinin Sunumu (Yükseköğretimde Arz Yapıları)

Yükseköğretimin sağladığı sosyal faydalardan dolayı kamu ekonomisinin müdahalesinin zorunlu olması yükseköğretimde talep ve arz yapılarının incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Yükseköğretimin talep kısmını yükseköğretim hizmetinden yararlanmak isteyen öğrenciler oluştururken, arz kısmını ise yükseköğretim kuruluşları oluşturmaktadır. Bunlar arasında devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve özel üniversiteler vardır. Devlet yükseköğretim hizmetlerine bir yandan talebin artırılması için teşvikler sunarken bir diğer yandan da yükseköğretim arzı üzerinde düzenleyici bir rol üstlenmektedir.

Dünya genelinde üniversiteler; devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve özel üniversitelerden oluşmaktadır. Bunların dağılımı farklılık gösterebilmektedir. Ekonominin ağırlıklı olarak liberal olduğu ülkelerde özel üniversitelerin sayısı, görece daha az liberal olan ülkelere göre daha fazla olmaktadır. Türkiye gibi kimi ülkelerde ekonomik koşullar uygun olmasına rağmen henüz özel üniversite açılmamıştır. Ancak özel üniversitelerin açılması ilerleyen dönemlerde düşünülmektedir.

2.3.1. Devlet Üniversiteleri

Yükseköğretim hizmetlerinin sunumunda kamunun rolü her zaman mevcuttur. Yükseköğretim hizmetlerinin daha önce bahsedilen karma mal özelliğinden dolayı hizmetin sunumu kamu ve özel sektör aracılığıyla görülmektedir. Ancak özel sektör yükseköğretim hizmetlerini sunarken dahi kamu, özel sektör üzerindeki denetleyici görevini sürdürmektedir.

Yükseköğretim hizmetlerinin bizzat devlet tarafından sunulduğu yükseköğretim kurumlarını devlet üniversiteleri oluşturmaktadır. Devlet üniversitelerinin ülkesel bazda dağılımı farklılıklar arz etmektedir. Son yıllarda liberal ekonomi politikalarının ağırlık kazanmasıyla beraber devlet üniversiteleri yükseköğretim hizmetlerinin bir kısmının sunumunu özel üniversitelere bırakmaya başlamıştır.

Devlet üniversitelerinin finansman kaynağı genelde vergilerdir. Ancak kimi ülkelerde vergilere ek olarak harç uygulaması da görülmektedir.

2.3.2. Vakıf Üniversiteleri

Vakıf üniversiteleri, artan yükseköğrenim talebinin karşılanmasında önemli role sahip bir diğer yükseköğretim kurumu türüdür. Vakıf üniversiteleri, vakıflar aracılığıyla kurulan yükseköğretim kurumlarıdır. Yükseköğretim arzını, kimi ülkelerde sadece devlet üniversiteleri ile beraber, kimi ülkelerde ise hem devlet hem de özel üniversiteler ile beraber sağlamaktadırlar.

Vakıf üniversiteleri dünya genelinde özellikle 1980’li yıllardan sonra artış göstermeye başlamıştır. Bunun nedenleri (YÖK, 2005);

- ❖ Artan yükseköğretim talebi,
- ❖ Teknolojinin gelişmesiyle birlikte öğrencilerin birim maliyeti daha yüksek alanlara kayması,
- ❖ Kamu kaynaklarının kaynak kullanımında etkinlik ilkesi doğrultusunda toplumsal getirisi daha yüksek olan temel eğitim ve altyapı yatırımlarına kaydırılması,
- ❖ Kamunun ekonomide yüksek payının bulunduğu piyasanın yerini serbest piyasa ekonomisi alması gibi nedenler gösterilebilir.

Vakıf Yükseköğretim Kurumları Türkiye’de Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği’nde belirtilmiştir (Resmi Gazete). Vakıf Yükseköğretim Kurumu: “kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulmuş bulunan üniversite ile ileri teknoloji enstitüsü ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, meslek yüksekokulu konservatuvarlar, araştırma uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmayan meslek yüksekokulundan oluşmaktadır” şeklinde belirtilmiştir.

Vakıf yükseköğretim kurumu ile devlet yükseköğretim kurumu arasındaki farkı en basit şekilde ifade etmek gerekirse, devlet yükseköğretim kurumları devletçe kurulur, vakıf yükseköğretim kuruluşları ise vakıflar tarafından kurulur. Ancak bunu sadece kuruluş için söyleyebiliriz. İdari ve mali anlamda tam bağımsız olduklarını söylemek mümkün değildir.

2.3.3. Özel Üniversiteler

Bu üniversiteler, kamu üniversiteleriyle eşdeğer, yükseköğretimde devletin yetersiz kaldığı hizmeti tamamlama amacıyla olan, belirli bir bedel karşılığında yükseköğretim hizmeti veren, büyük ölçüde öğrencilerinin ödediği harç olarak tabir edilen öğrenim ücretleriyle finanse edilen, bu özel girişimciler ya da vakıflar tarafından açılmış özel kurumlardır (Erguvan, 2010: 52).

Özel üniversiteler incelendiğinde, kendilerine ait özellikleri bulunduğu görülmektedir (Akdoğan ve Hasanov, 2003: 91).

- ❖ Özel üniversitelerden yararlanmanın bir bedeli vardır ve bu bedeli ödeyenler bu hizmetten yararlanmaktadır. Bu bedeli ödeyen öğrenciler kaliteli bir eğitimden yararlanma hakkını elde eder, özel üniversiteler de bunun karşılığında hem yükseköğretim hizmeti sunmuş olurlar hem de kar elde etmiş olurlar. Zaten özel üniversiteler temelde kar elde etme amacı da güderler.
- ❖ Özel üniversiteler devlet üniversiteleri ve kar amacı gütmeyen vakıf üniversiteleri ile rekabet halindedirler.
- ❖ Bu üniversitelerin verdikleri hizmetin niceliksel olarak artırılması yani hem yeni bölüm kurulması hem öğrenci sayısının artırılması belli izinlere bağlıdır.
- ❖ Bu yükseköğretim kurumları kar elde etme amaçları da gütmelerinden dolayı hem eğitim açısından hem de ekonomik açıdan daha fazla denetime tabidirler.
- ❖ Özel üniversitelerde kamu üniversitelerine göre hem hedeflerinin daha fazla olması hem de karmaşık yapılara sahip olmaları çoğu kez bu üniversitelerin yönetimini zorlaştırmaktadır.

- ❖ Özel üniversitelere idari ve mali açıdan bakıldığında ne tam bağımlı oldukları ifade edilebilir ne de tam özerk oldukları belirtilebilir, yani ne tam özerk ne de tam bağımsızdırlar. Hem topluma bağımlı hem de toplumdan soyutlanmışlardır. Özel üniversitelere yönetsel, malî ve bilimsel alanlarda özerklik tanınırken, öğrencilere burs karşılığı eğitim vermek, ülkenin yükseköğretim politikalarına bağlı kalmak ve yükseköğretim hizmetlerinin gelişimine katkıda bulunmak gibi bazı sorumlulukları yerine getirmeleri beklenmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, özel yükseköğretim kurumları dünya genelinde yaygın olmasına rağmen Türkiye’de özel yükseköğretim kurumu bulunmamaktadır. Ancak uzun yıllardır Türkiye’de de özel yükseköğretim kurumları kurulması ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

Yükseköğretim arzını bu şekilde sınıflandırmaya tabi tutmamıza rağmen değişik sınıflandırma yöntemleri de mevcuttur. Coşkun Can Aktan Değişim Çağında Yükseköğretim (2007) adlı çalışmasında üniversiteleri üç gruba ayırmıştır.

- ❖ Verdikleri hizmet yönünden,
- ❖ Kar sağlama gayesinin ön planda olup olmaması yönünden
- ❖ Mekan yönünden üniversiteler.

Tablo 7. Yükseköğretim Kurumlarının Türleri

Yükseköğretim Hizmetini Sunan Kurumlar	Başlıca Özellikleri	Örnekler
Devlet Yükseköğretim Kurumları/Devlet Üniversiteleri	<ul style="list-style-type: none"> • Kısmen ya da tamamen devlet bütçesinden finanse edilmektedir. • Üst yöneticilerin seçimi veya tayininde devlet regülatörü mevcuttur.	Tüm dünyada yaygın olarak faaliyet gösteren devlet üniversiteleri örnek olarak gösterilebilir.
Kar Amacı Gütmeyen Vakıf Üniversiteleri	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversitenin ilk kuruluş ve harcamaları vakıf tarafından finanse edilmektedir. • Yükseköğretim faaliyetlerinden sağlanan gelir başkaca faaliyetlere tahsis edilememektedir. • Üst yöneticilerin atamasında vakıf kurucuları ve oluşturulan Mütevelli Heyeti yetkilidir.	Bu sistem en yaygın olarak ABD üniversitelerinde uygulanmaktadır. Türkiye'deki tüm vakıf üniversiteleri bu konuda örnek olarak gösterilebilir.
Kar Amacı Güden Özel Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversitenin tüm harcamaları kar amacına yönelik oluşturulmuş şirket tarafından finanse edilmektedir. • Yükseköğretim faaliyetinden sağlanan gelir başkaca faaliyetlere tahsis edilebilir. • Üst yöneticilerin tayininde üniversiteyi kuran şirket dolaylı olarak etkili olabilmektedir.	ABD, Kanada ve diğer birçok gelişmiş ülkede kar amacı güden özel üniversiteler bu konuda örnek olarak gösterilebilir.
Şirket Üniversiteleri	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversitenin tüm harcamaları kar amacına yönelik olarak oluşturulmuş şirket tarafından finanse edilebilmektedir. • Yükseköğretim faaliyetinden sağlanan gelir başkaca faaliyetlere tahsis edilebilmektedir. • Üst yöneticilerin tayininde üniversiteyi kuran şirket dolaylı olarak etkili olabilmektedir.	ABD'de faaliyet gösteren Motorola Üniversitesi, General Motors Üniversitesi, Oracle Üniversitesi, Kellong Üniversitesi bu konuda örnek olarak gösterilebilir.
Sınır Ötesi Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • Yaygın olarak kar amacı güden şirketler tarafından kurulmaktadır. Üniversitenin tüm harcamaları bu şirketler tarafından finanse edilmektedir. • Kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından da kurulabilirler. Bu durumda üniversitenin tüm harcamaları kurucu vakıf tarafından finanse edilebilmektedir. • Üst yöneticilerin tayininde üniversiteyi kuran şirket ya da mütevelli heyeti etkilidir.	Apollo Grubu, dünyada yükseköğretim sektöründe faaliyet gösteren en büyük şirkettir. Career Education Corporation. İkinci En büyük şirkettir. Kaplan Şirketi. Ağırlıklı olarak yükseköğretim sektöründe testler konusunda uzmanlık sahibi olan bir şirkettir.
Sanal Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • Sanal üniversiteler devlet tarafından kurulabileceği gibi kar amacı gütmeyen vakıflar ya da kar amacı güden şirketler tarafından da kurulabilmektedir.	Ticari amaçla kurulmuş ve merkezi Meksika'da bulunan Monterey Teknoloji Enstitüsü dünyanın en büyük sanal üniversitelerinden biridir.

Kaynak: Coşkun Can Aktan, Yükseköğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar, Yaşar Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2007, s.8.

3. TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETLERİ

Eski yunan döneminde, bedene ve ruha yetkinlik kazandırılması ve kişinin erdemli kişi olarak eğitilmesi gerektiğini düşünen Eflatun, İÖ 387'de akademi adını verdiği okulu kurarak yükseköğretimin temellerini atmıştır (Okçabol, 2007: 26). Türkiye'de üniversite tarihsel gelişiminde Avrupa ve Amerika'dan etkilenmiştir. Bu gelişimde sırasıyla Fransa, Almanya, Avusturya ve ABD'nin etkili olduğu görülmektedir (YÖK, 2005: 26).

Türkiye'de bugünkü yükseköğretim sisteminin temelleri 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başına uzanmaktadır. Cumhuriyet dönemi öncesinde Türkiye'deki batı türü yükseköğretim kurumlarına rastlamak mümkündür. Cumhuriyet öncesinde kurulan bu yükseköğretim kurumlarının bir kısmı bugünkü üniversitelere temel oluşturmuştur (YÖK, 2005: 20). Cumhuriyet döneminden önceki yükseköğretim kurumlarının finansmanı ise büyük ölçüde devlet dışında yer alan vakıflar eliyle yürütülmekteydi (Meriç, 1998: 49).

Günümüzdeki yükseköğretim kurumlarına da örnek teşkil eden Darülfünun birçok kez kapatılıp açılmıştır, 19. yy'ın sonlarına doğru tekrar kapanan darülfünun 1900 yılında Darülfünun-i Osman-i adıyla yeniden açılmıştır. O dönemlerde daha önce de bahsedildiği gibi 1881 yılında kapatılıp 1900 yılında tekrar açılan darülfünunun 11 Ağustos 1900 tarihli Kuruluş Nizamnamesinde; İlk kayıt için yarım lira (altın), üç ayda bir de bir çeyrek lira, imtihana girmek için de bir lira alınmıştır (Taşer, 2010: 53). Bu da o dönemde eğitimin paralı olduğu gerçeğini göstermektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bilinen tek üniversite bugünkü ismi İstanbul Üniversitesi olan İstanbul Darülfünunudur. Darülfünunla ilgili ulaşılabilen kaynak meclis kayıtlarına geçen İstanbul Darülfünununun Şahsiyeti Hükmiyesi Hakkındaki Kanun'dur (TBMM, 2016).

2547 sayılı yükseköğretim yasası çıkarılıncaya kadar yükseköğretimde sürekli yeni yasalar çıkarma ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2010:194).

Bunların tümü köklü değişiklikler getirmemiştir. Mehmet Arslan köklü değişiklikleri üç büyük reforma hareketiyle anlatmaya çalışmıştır. Bu reform hareketlerinin ilki 1933, ikincisi 1946 ve üçüncüsü 1981'de gerçekleştirilmiştir. Bu reform hareketleri özünde bilimsellik ve demokrasi arayışlarını barındırmaktadır. 1933'teki reformun ana gayesine bakıldığında esasında ülkenin tek üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi'ni bilimsel bir görünüme kavuşturmaktı. 1946 reformunun amacı ülkemizdeki çok partili yaşama uygun demokratik üniversiteyi kurmaktı. 1981 reformu ise, yine ülkemizde bozulan demokrasiyi ve üniversiteyi yeniden sağlıklı hale getirmek gibi bir amaç taşıyordu" (Arslan, 2005: 24).

Tablo 8. 2547 Sayılı Kanun Öncesi Yükseköğretim İstatistikleri

Yıl	Okul Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı
1966/67	106	6.200	108.632	18
1971/72	161	11.152	169.672	15
1976/77	334	15.930	344.305	22
1980/81	321	20.917	237.369	11

Kaynak: TÜİK , İstatistik Göstergeler 1923-2011, Ankara, 2012'den derlenmiştir.

Tablo 2547 sayılı yasa öncesi yükseköğretim istatistikleri hakkında bilgi vermektedir. 1966-1967 eğitim-öğretim yılından 1980-1981 eğitim öğretim yılına kadar istatistiklerde ciddi değişiklikler olmuştur. Okul sayısı 66'dan 321'e, öğretim elemanı sayısı, 4.536'dan 20.917'ye ve öğrenci sayısı 65.084'ten 237.369'a yükselmiştir. Öğretim elemanı başına öğrenci sayısında ise farklılıklar olmuştur. Bunda siyasi, ekonomik vb. faktörler etkili olmuştur.

Yükseköğretim talep eden kişi sayısının artması ve genç nüfus oranının artmasına rağmen yükseköğretimde bir kontenjan artışı olmamıştır. 2547 sayılı yasa çıkmadan önceki dönemde yükseköğretimde okullaşma oranı % 5.9 gibi çok düşük bir rakamda seyretmiştir. Yükseköğretimde eski sistemin değişmesi gerektiğini savunanlar şunları dile getirmişlerdir (Tunçay, 1984: 682).

- Seçime dayanan yönetim özerkliğinden gerekli verimin alınamamış olması,
- Merkez dışındaki üniversitelere öğretim elemanı bulmanın zor olması,
- İdari açıdan eksikliklerin bulunması,
- Eğitim, araştırma ve yayınlarda etkin bir denetimin olmayışı.

Ayrıca İhsan Doğramacı yeni yükseköğretim sisteminin amaçlarını şu şekilde sıralamayı uygun görmüştür (1985).

- ❖ Yükseköğretim kurumlarının sayısının niceliksel olarak artırılmasıyla üniversite çağına gelmiş gençlere daha fazla eğitim görme imkanının sunulmasıyla birlikte ara eleman ihtiyacının giderilmesi için meslek yüksekokullarına ağırlık vermek,
- ❖ Kaliteli ve niceliksel olarak yeterli akademisyen yetiştirmek için gerekli tedbirleri almak,
- ❖ Eğitimin niteliğini yükseltmek, araştırmaları nicelik ve kalite yönünden geliştirmek için gerekli çalışmaları yapmak.

Tablo 9. 2547 Sayılı Kanun Sonrası Yükseköğretim İstatistikleri

Yıl	Okul Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı
1981/82	334	22.223	240.403	11
1986/87	322	24.382	481.600	20
1991/92	424	35.132	759.047	22
1996/97	1.052	53.805	1.222.362	23
2000/01	1.084	67.880	1.508.205	22

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2011, Ankara, 2012'den yararlanarak hazırlanmıştır. (Okul Sayısı Fakülte ve Yüksekokul Sayısı Toplamından Oluşmaktadır.)

Tablodaki veriler, 80'li yıllardan sonra yükseköğretime verilen önemde ciddi artışlar olduğu sonucunu göstermektedir. Hem öğrenci hem de öğretim elemanı sayısında artış gözlemlenmiş, bunun yanında bir diğer önemli gösterge olan öğretim elemanı başına öğrenci sayısında da ciddi artış olmuştur. Öğretim elemanı sayısı üç kat artmasına rağmen öğretim elemanı başına öğrenci sayısı 2 kat artış göstermiştir. Bunda yükseköğretime yönelik talebin 1980'den 2000'e kadar 5 kata yakın artış göstermesi etkili olmuştur.

Yükseköğretimin mevcut durumu ise tablo 10'da anlatılmıştır.

Tablo 10. Türkiye’de Yükseköğretimin Mevcut Durumu

	2014	2015	2016
Öğrenci Sayısı	5.472.521	6.062.886	6.689.185
Ön Lisans	1.761.492	2.013.762	2.285.406
Lisans	3.377.977	3.628.800	3.900.601
Yüksek Lisans	265.895	342.101	417.084
Doktora	67.157	78.223	86.094
Toplam Örgün Eğitim Alan Öğrenci Sayısı	2.890.643	3.200.540	3.536.787
Açık ve Uzaktan Eğitim Alan Toplam Öğrenci Sayısı	2.581.878	2.862.346	3.152.398
Öğretim Elemanı Sayısı	142.437	148.903	156.168
Profesör	20.005	20.879	22.416
Doçent	12.839	14.140	15.023
Yardımcı Doçent	31.345	33.323	35.301
Öğretim Görevlisi	20.471	21.118	21.852
Okutman	9.990	10.239	10.295
Uzman	3.672	3.762	3.865
Araştırma Görevlisi	44.074	45.399	47.376
Çevirici	19	22	21
E. Ö. Planlamacısı	22	21	19
Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı	20,29	21,50	22,64
Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı	36,94	39,72	42,39
Yükseköğretim Kurumu Sayısı	163	179	193
Devlet Üniversitesi	99	103	109
Vakıf Üniversitesi	57	68	76
Vakıf MYO	7	8	8
Değişim Programlarına Katılan Öğrenci Sayısı	15.174	16.590	9.413
Farabi Giden	2.613	1.925	91
Farabi Gelen	6.222	7.379	3.557
Mevlana Giden	33	65	17
Mevlana Gelen	93	447	367
Erasmus Giden	3.941	2.636	1.300
Erasmus Gelen	2.622	4.138	4.081

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/> sitesindeki veriler derlenerek oluşturulmuştur.

Tablo, Türkiye’de yükseköğretimin mevcut durumunu gözler önüne sermektedir. Öğrenci sayısı, öğretim elemanı sayısı, yükseköğretim kurumu sayısı, değişim programlarına katılan öğrenci sayıları gibi göstergelerle yükseköğretimin mevcut durumu anlatılmaktadır. 2014 yılında, açık ve uzaktan eğitim dahil toplam öğrenci sayısı 5.472.421, açık ve uzaktan eğitim hariç örgün öğrenci sayısı 2.890.643, öğretim elemanı sayısı 142.437, öğretim elemanı başına öğrenci sayısı ise 20,29 (öğretim elemanı başına öğrenci sayısı, açık ve uzaktan eğitim hariç öğrenci sayısının öğretim elemanı sayısına bölünmesiyle bulunmuştur), toplam yükseköğretim kurumu sayısı 163 ve değişim programlarına katılan öğrenci sayısı da 15.174 olmuştur. 2015 yılında, açık ve uzaktan eğitim dahil toplam öğrenci sayısı 6.062.886, açık ve uzaktan eğitim hariç örgün öğrenci sayısı 3.200.540, öğretim elemanı sayısı 148.903, öğretim elemanı başına öğrenci sayısı ise 21,50 (öğretim elemanı başına öğrenci sayısı, açık ve uzaktan eğitim hariç öğrenci sayısının öğretim elemanı sayısına bölünmesiyle bulunmuştur), toplam yükseköğretim kurumu sayısı 179 ve değişim programlarına katılan öğrenci sayısı da 16.590 olmuştur. 2016 yılında, açık ve uzaktan eğitim dahil toplam öğrenci sayısı 6.689.185, açık ve uzaktan eğitim hariç örgün öğrenci sayısı 3.536.787, öğretim elemanı sayısı 156.168, öğretim elemanı başına öğrenci sayısı ise 22,64 (öğretim elemanı başına öğrenci sayısı, açık ve uzaktan eğitim hariç öğrenci sayısının öğretim elemanı sayısına bölünmesiyle bulunmuştur), toplam yükseköğretim kurumu sayısı 193 ve değişim programlarına katılan öğrenci sayısı da 9.413 olmuştur.

Yükseköğretime yönelik talepte artışa karşın, yükseköğrenim arzının beklenen seviyede artmadığı görülmektedir. Bu da öğretim elemanı başına öğrenci sayısındaki artıştan çıkarılmaktadır. Uluslararası entegrasyon ve kalitenin artırılması amacıyla değişim programlarında yurtdışına yönelik öğrenci değişim programlarının etkili olduğu görülmektedir. Yükseköğretim kurumu sayısı artmıştır. Ancak gerek öğretim elemanı sayısı gerekse de öğrenci sayısındaki artışa karşın yükseköğretim arzını oluşturan kurum sayısında beklenen seviyede artış olmadığı görülmektedir.

4. SONUÇ

Yükseköğretim hem bireye hem de bireyin yaşadığı çevreye hem de bireyin içinde bulunduğu ülkesine faydalar sağlar. Yükseköğretimin sağladığı bu faydalar sosyal ve özel faydalar olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, hem yükseköğretime olan talebi hem de yükseköğretim arzını arttırmıştır. Bu popülerlik aynı zamanda yükseköğretim ile ilgili akademik çalışma sayısında da artışlar sonucunu doğurmuştur. Çalışmalar genellikle yükseköğretimin en temel sorunlarından olan finansman ve yönetim etrafında yoğunlaşmaktadır. Ancak yükseköğretimin niteliği ile ilgili çalışmaların sayısının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Yükseköğretimin nasıl bir mal olduğunun ve niteliğinin bilinmesi gerek kişilerin gerekse de ülkelerin yükseköğretimin önemini daha da kavramasını sağlayacaktır. Bu çalışmada da en güncel verilerden yararlanılarak yükseköğretimin niteliği, kişisel ve sosyal faydaları ve Türkiye’de yükseköğretim hizmetlerinin görünümü anlatılmıştır. Çalışma neticesinde yükseköğretim politikalarından sorumlu kişi ve kurumların yükseköğretimin ekonomik olarak niteliklerini ve mevcut durumunu görerek orta ve uzun vadeli yükseköğretim hedeflerini gerçekleştirmelerine yardımcı olması hedeflenmektedir.

Yükseköğretimin faydalarının bu kadar önemli olmasına karşın, yükseköğretim ile ilgili istatistiklerde yeterince olumlu bir düzeyde bulunulmaması gelecekte önü alınamayan problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Yükseköğretim talebinin artışına karşın arzında yeterli iyileştirmelerin sağlanamaması da bir başka olumsuz durum olarak görülmektedir. Zira öğrenci sayısının çok kısa sürede birkaç kat artmasına rağmen gerek öğretim elemanı sayısı, gerekse de öğretim elemanından yeterli verimin alınmaması da gelecekte ortaya çıkacak problemlere zemin hazırlamaktadır. Politika yapıcıların bu hususları göz önünde bulundurarak yükseköğretim politikaları oluşturmaları hem bugünün hem de geleceğin yükseköğretimine kurtarılmasına yardımcı olabilecektir.

Sonuç olarak yükseköğretimin kişisel ve sosyal faydalarından dolayı nicelik olarak yükseköğretim hizmetlerinde artış yaşanması doğaldır, ancak nicelik olarak artışın nitelikle desteklenmemesi gelecekte yaşanacak problemlerin temelini oluşturmaktadır. Niceliksel artışın niteliksel ilerlemeyle desteklenmesi hem küresel rekabete hem de uzun vadeli hedeflerin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKALIN, G. 1986, *Kamu Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 554, Ankara.
- AKDOĞAN, A. 2009, *Kamu Maliyesi*, 13. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKDOĞAN, A. Hasanov, N. 2003, “Vakıf üniversitelerinin yönetimi: Türkiye ve Azerbaycan örneği”, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt 36, sayı 3, s. 89-115.
- AKTAN, C. C. 2007, “Yükseköğretim Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar” içinde: C. Can Aktan, Değişim Çağında Yükseköğretim, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir.
- ARAP, S. K. 2010, “ Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken, Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gereksinimleri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65-1, s. 1-29.
- ARSLAN, M. 2005, “Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizin Demokratiklik Tartışmaları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.18, Kayseri, s.23-49.
- BENSON, C. 1994, *Eğitimin Finansmanı Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, (çev. Yüksel Kavak, Berrin Burgaz) Pegem Yayınları No:14, Ankara.
- DOĞRAMACI, İ. 1985, “ Türkiye’de Yükseköğretim Reformu” Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- DURAN, M. 1987, *Yükseköğretim Harcamalarının Finansmanı ve Etkinliği*, III. Maliye Sempozyumunda Sunulan Tebliğ, İstanbul. S 110-140.
- ERDEM, A. R. 2006, “Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15. ss. 281-298.
- ERGUVAN, D. 2010, *Vakıf Üniversitelerinin Türkiye Yükseköğretim Sistemine Etkilerinin İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, İstanbul.
- ERGEN, Z. 2006, “Yükseköğretim Karma Malının Finansmanı ve Niteliği Üzerine”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, (3), , s. 11-24.
- HALLAK, C. 1994, *Bir Sistem Olarak Eğitim, Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, (çev. Yüksel Kavak, Berrin Burgaz) Pegem Yayınları No:14, Ankara.
- JOHN, B. 1970, “The Theory of Higher Education”, (Aktaran Haşim Akça) *The Journal of Higher Education*, Vol. 41(2), Feb. ss.98-115.
- MERİÇ, M. 2010, *Yükseköğretimin Finansmanında Adalet*, Cumhuriyetimizin 100. Yılına Doğru Üniversite Vizyonumuz Sempozyumu, Ankara, 16-17-18 Nisan 2010.
- MERİÇ, M. 1998, Türkiye’de Yükseköğretimde Finansman Sorunu, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt.13, Sayı.1, s. 49-66.
- MUSGRAVE, R. 1958, *The Theory of Public Finance*, (çev. Orhan Şener) Asil Yayın Dağıtım.
- NADAROĞLU, H. 1989, *Kamu Maliyesi Teorisi*, 8. Baskı, İstanbul, Beta Basımevi.

- OKÇABOL, R. 2007, “Yükseköğretim Sistemimiz”, Ütopya Yayınevi, 1. Bakı, Ankara.
- RIDDEL, C. 2004, *The Social Benefit of Education: New Evidence on an Old Questions*, Taking Public Universities Seriously, (Aktaran: Yüksel Yeşilbağ) Toronto University.
- RUSSELL, B. 2001, *Eğitim Üzerine*, (çev. Nail Bezel) İstanbul, Say Yayınları.
- ŞENER, O. 1977, *Kamusal Mallar Teorisi*, İstanbul, Özkaya Matbaası.
- TAŞER, S. 2010, *XX. Yüzyıl Başlarında Türkiye’de Yükseköğretim*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- TEKELİ, İlhan. 2010, “Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretim ve YÖK’ün Tarihi” Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TUNÇAY, M. 1984, *YÖK, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 3*, İletişim, İstanbul.
- YILMAZ, H. KESİK, A. (2010) “Yükseköğretimde Yönetmelik Yapı ve Mali Konular: Türkiye’de Yükseköğretimde Yönetmelik Etkinliği Artırmaya Yönelik Bir Model Önerisi”, Maliye Dergisi Sayı 158, s. 124-163.
- YÖK, 2005, *Vakıf Üniversitelerinin Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği*, Yükseköğretim Kurumları Başkanlığı, Ankara.
- YÖK. 2005, *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*, Ankara.
- 31.12.2005 tarihli Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği
- TDK, Yükseköğretim,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.583c2555874e60.05039809 (28.11.2016).
- TBMM, Kamunlar Kararlar,
http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200493.pdf (28.11.2016)
- <http://haber.stargazete.com/yazar/devlet-ve-egitim/yazi-693190> (20.05.2013)

JOURNAL OF AWARENESS